

Martin Musílek

Zajetí českého panstva patriciátem roku 1309

Celkem 117 stran textu + přílohy a resume

Oponentský posudek

V předkládané práci se diplomant Martin Musílek zaměřil na roli městského patriciátu v českých dějinách na počátku 14. století, se stěžejním zaměřením na události roku 1309, známé jako zajetí představitelů české šlechty patriciátem 15. února 1309. Práce je rozvržena celkem do sedmi kapitol, kde hlavní těžiště nese pátá kapitola obsahující rozbor narativních pramenů, které klíčovou událost zachytily.

Celé diplomové práci předchází úvod do problematiky, kde se diplomant důsledně věnuje seznámení s problematikou středověké společnosti z pohledu jeho studijního zájmu a zároveň přibližuje přehled pramenů 14. a 15. století a stav historiografie ke zkoumaném období. Shrnuje zde výsledky bádání k fenoménům měst a feudality, jejich vzájemného potýkání, spolupráce či rivality. Nechybí ani srovnání s výzkumem městské společnosti na západ od českých zemí. Odpovídající je rovněž přehled jednotlivých autorů k hodnocení role patriciátu v roce 1309 počínaje Františkem Palackým, Václavem V. Tomkem a německými historiky, kteří se zabývali českými dějinami.

První kapitola práce přináší pokus o vymezení často diskutovaného pojmu patriciát. Autor si je vědom úskalí při užívání tohoto termínu, který neodpovídá počátku 14. století, neboť se v pramenech objevuje až o dvě století později. Předkládá celou řadu možností, jak charakterizovat nejbohatší vrstvy středověkých měst a teorie, které nabízí starší i soudobá literatura. Nutno však dodat, že pokus o zcela výstižnou definici troskotá na subjektivním přístupu jednotlivých badatelů, čehož si je autor plně vědom navíc s tím, že pojem patriciát nelze plošně vymežit pro všechna středověká města. Přesto je termín užíván jako nejsnazší charakteristika nejbohatších vrstev některých středověkých měst a z nedostatku adekvátního terminologického výrazu zaznívá již v názvu diplomové práce. Ve stejné kapitole se na příkladu rodiny Štuků diplomant záslužně pokusil o nastínění znaků patricijské vrstvy. Pro objektivnější vhléd do problematiky by ale mělo být poukázáno na více příkladů jednotlivců či rodin, a to nejen pražských, včetně následné komparace dílčích výsledků.

Těžiště práce s prameny spočívá hlavně na narativních pramenech, které se váží k ústřední zkoumané události roku 1309. V přímém pojednání o patriciátu by bylo možné výzkum explicitně zaměřit na prameny povahy diplomatické, aby tak více vynikly autorovy často výstižné přínosy k problematice, které se tak ocitli v poznámkovém aparátu, jako například pozn. č. 71 nebo 73.

V návaznosti na předcházející výklad přináší ve druhé kapitole pojednání vztahu šlechty a patriciátu od poloviny 13. století až do počátku 14. věku, které oprávněně hodnotí jako klíčové dění před událostmi roku 1309. Obě společenské vrstvy se vyvíjely v zásadě vedle sebe souběžně a přes konfliktní situace často provázané spoluprací a dobrými kontakty.

V následující kapitole *Vzrůst bohatství, sebevědomí a politické moci patriciátu za posledních Přemyslovců* hodnotí růst moci měšťanstva ve třech obdobích. Nejprve za vlády Václava II., po vymření Přemyslovců a za Jana Lucemburského. Stěžejní je podle diplomanta doba Václava II., který rozvoj společenské prestiže a mocenského vzestupu jednotlivcům z řad měšťanstva umožňoval a zároveň je využíval z fiskálně-politického hlediska. Právě jednotlivci dokázali díky přízni krále a později po vymření Přemyslovců za slabé panovnické

moci a za nabytého sebevědomí, včetně majetkového zázemí, překročit společenský řád a vystoupit proti šlechtě a později i samotnému panovníkovi.

V tomto směru se otvírají ovšem další otázky. Do jaké míry to ovlivnilo vzestup měšťanů jednak jako celku a za druhé opět případy ambiciózních jednotlivců, např. při správě měst ve vztahu k moci královské. Ve vztahu k jednotlivcům upozorňuje diplomant i na správu určitých úřadů, které souvisely opět s fiskální politikou Václava II. Finančně a obchodně schopné měšťany tak panovník využíval ve věcech komorních, berních, k pronájmu urbury a mince.

Čtvrtá kapitola se soustředí explicitně na roli patriciátu v bojích o přemyslovské dědictví v letech 1306 až 1310 a to opět na jedince, kteří vstupovali do politického dění v zemi. Autor klade důraz na účast bohatých cives při sněmovních shromážděních roku 1306 a 1307, kdy hodnotí jejich vystupování již ne jako pasivní, ale zásadní pro vzestup povědomí o možnosti zasahovat do politických událostí v následných letech. Příkladná je v tomto ohledu také účast měšťanů v poselstvu k císaři roku 1307, které projednávalo sňatek Elišky Přemyslovny a odlišná stranictví jednotlivým uchazečům o český trůn.

V páté kapitole se dostáváme, jak už bylo řečeno, k hlavnímu těžišti diplomové práce a to je rozbor narativních pramenů, které se vyjadřují k událostem roku 1309. Martin Musílek se pokusil na základě jejich výpovědi o rekonstrukci události zajetí českého panstva, tak jak se dochovalo v osmi kronikách 14. až 15. století, domácí i zahraniční provenience. Úvodní slovo náleží Zbraslavské a Dalimilově kronice, které jsou časově nejbližší. Následuje rozbor dvou kronik v německém jazyce, z nichž je záslužné pojednání o kronice Otakara Štýrského a dále tři z doby vlády Karla IV. a konečně nejmladší Kroniky tř. Beneše Minority.

Po vylíčení události roku 1309 ve světle narativních pramenů přichází chronologicky na řadu hodnocení postavení patriciátu v první dekádě vlády Jana Lucemburského. Zde je odpovídající upozornění, že ozbrojené vystoupení patricie proti šlechtici, tři roky po událostech 15. února 1309, již tak velký ohlas nevzbudilo. Musíme však vzít v úvahu, že k tomu došlo za zcela jiné politické situace v království. Vedle špiček patriciátu se autor také dotýká v podstatě městské společnosti jako celku, která za krále Jana tvořila značný zdroj příjmů panovníka a získávala za to četná privilegia a výhody. Klíčové hodnocení spatřuje v porovnání události z roku 1309 s povstáním proti panovníkovi roku 1319, do kterého se zapojila celá pražská obec.

V poslední kapitole se dostáváme k hodnocení těchto konfliktních situací mezi městy a feudalitou ve středoevropském kontextu, neboť obdobné konflikty probíhaly i v jiných zemích. Pro srovnání se situací za hranicemi království vytvořil diplomant sondu do poměrů ve Vídni, kde došlo ke vzpouře patricijů a dolnorakouské šlechty proti Habsburkům též roku 1309.

V závěrečném shrnutí Martin Musílek dokázal, že nelze rok 1309 a události s tím spojené hodnotit v našich dějinách pouze samostatně jako mezník v historii měst, ale že je třeba situaci začlenit do komplexního vývoje městské společnosti, který má své kořeny hluboko ve 13. století. Důraz klade oprávněně na dobu Václava II., který umožnil mocenský vzestup nejbohatším měšťanům a z toho plynoucí nároky na podíl i v politickém dění v zemi. V závěru vlády Přemyslovské dynastie vytvořila právě tato vrstva oporu panovnické moci proti domácí šlechtě, čehož si byli vědomi i Lucemburkové. Krizové společenské jevy a chování cives v době po vymření Přemyslovců až do roku 1319, jsou pak dokladem zápasu o udržení pozic a privilegií patricijů proti feudalitě za slabé panovnické vlády, jako záštity jejich prosperity.

Pro případnou další práci diplomanta s textem bych koncepčně doporučila nejprve provést rozbor narativních pramenů, které se vztahují ke klíčové události obsažené již v názvu a poté rozbor diplomatických pramenů, které dokumentují nezbytnost cives v politickém dění,

díky jejich ekonomické síle. Rozbor jednání patriciátu či cives, včetně charakteristiky jednotlivých vrstev měšťanů, by následoval až jako důsledek dění roku 1309, na které se diplomant zaměřil primárně. To by bylo ostatně záslužné i pro další možný výzkum.

Diplomantovi lze vytknout některé nepřesnosti, jako na s. 45, kde je mylně uvedeno, že Jindřich Korutanský byl 15. srpna 1307 korunován na českého krále, byl toliko znovu zvolen. Dále v pozn. 192 je uvedeno chybně, že manželka staršího bratra Albrechta Habsburského, Rudolfa, byla sestrou Přemysla Otakara II. Anežka byla Přemyslovou dcerou a tudíž sestrou Václava II. Rovněž v poznámce 138 bych doporučila upřesnění, že požár Pražského hradu klade k roku 1303 nikoli sám Karel IV. ve svém Vita Caroli, ale určení přináší Petr Žitavský ve Zbraslavské kronice. Navíc se k němu s jinou datací vyjadřuje i tř. Beneš Minorita. Také bych doporučila popisné citace upřesňující děj událostí, jako např. na str. 44, počínaje větou: „A tak jednoho dne...“; v toku textu viditelně vyčlenit a oddělit od vlastních závěrů autora.

I přes tyto nepřesnosti je diplomantův výkon vyvážený, a to jak po stránce obsahové, tak stylistické. Prokázal zde seznámení s rozsáhlou pramennou základnou a literaturou, kde by ale bylo možné doplnit především edici Ladislava Duška: L. Dušek (ed.), *Benedicti minoritae dicti chronica et eius continuatio*, in: *Zakony franciszkańskie w Polsce*, 1, cz. 2.-3, Kraków 1989, s. 323-448 a práci téhož autora, *Kronika tzv. Beneše Minority a její pokračování. Minulostí Západočeského kraje* 26, 1990, kde je proveden rozbor kroniky. Konečně také upozornit na článek Josefa Žemličky, „Právo nucené směny“ při zakládání středověkých měst. *ČČH* 1998, s. 502 – 531.

Závěrem konstatuji, že předložená diplomová práce splňuje požadavky na ní kladené, prokazuje autorův zájem a schopnost samostatné práce, proto ji doporučuji k obhajobě. Pokud diplomant uspěje i při ústní části, navrhuji hodnocení výborně.

Praha 8. září 2006

PhDr. Dana Dvořáčková

